

SALAMON KONRÁD A Márciusi Front megalakulásának körülményei

Hetvenöt évvel ezelőtt, 1937. március 15-én bontott zászlót a Márciusi Front, amely a népi írók első, országos visszhangot keltett mozgalmi megnyilatkozása, s egyben politikai programjának a megfogalmazása volt. Ennek az eseménynek a megszervezésében és gyakorlati kivitelezésében meghatározó szerepet játszott az akkor Budapesten tanuló baloldali és kommunista egyetemi hallgatók egy csoportja. Miután az 1930-as évek közepére a fiatal, népi-falukutató írók tevékenysége országosan ismertté vált, felfigyeltek rájuk az említett egyetemisták is, akik Budapesten (és Debrecenben) keresték annak lehetőségét, hogy politikai elképzeléseiket minél hatékonyabban képviselhessék.

A Kommunisták Internacionálé által 1935 nyarán meghirdetett népfrejtópolitika a kommunista mozgalom megújulását ígérte, azaz a demokratikus erőkkel való együttműködést és a demokrácia szabályainak elfogadását. Ebben reménykedett az említett egyetemi hallgatók magát kommunistának tekintő csoportja annál is inkább, mert egyre több, a Szovjetunióból érkező aggasztó hírrel kellett szembesülnie. E fiatalok lelkes újhítségük ellenére már eddig sem tartották jónak a kommunista politika elzárkózó, mindenkit ellenfélnek, sőt ellenségnek tartó gyakorlatát. A zavaró tények azonban nem ingatták meg a felszínes ismereteik alapján legjobb megoldásnak tekintett szovjet mintába vetett hitüket, s naivul abban reménykedtek, hogy Magyarországon ők mindezt európaibb módon fogják csinálni.

A kommunista politika megújulása iránti nagy várakozásuk tehát még meg is emelte szemükben a Komintern határozatának jelentőségét. Ezért a demokratikus erőkkel való összefogás, együttműködés gondolatát a kommunista pártok új stratégiai irányvonalának tekintették, s a későbbiekben életük tragédiájának kellett rádöbbeneni őket arra, hogy csupán átmeneti, taktikai lépésekről volt szó.

E lelkes és jobb sorsra érdemes fiatalok, akiket a fennálló ellenforradalmi konzervativizmussal szem-

beni elégedetlenségük és radikalizmusra való hajlamuk kommunistává tett, 1936–37-ben arra törekedtek, hogy a velük több mindenben egyetértő diáktársikkal és a náluk nem sokkal idősebb népi-falukutató írókkal való együttműködéssel megteremtsék a demokratikus és szocialista eszményekért való közös és hatékony küzdelemnek, valamint az erősödő szélsőjobb visszaszorításának minél szélesebb frontját.

Az 1930-as évek közepére országosan ismertté vált népi-falukutató mozgalom résztvevői nemcsak a mezőgazdasági népesség életkörülményeiről közöltek megdöbbentő szociográfiai látleteket, de a legfontosabb politikai tennivalókat illetően is kifejtették nézeteiket. Mindenekelőtt érdemi választójogi és földreformot követeltek, továbbá a magyar külpolitika irányváltását, azaz a szomszéd népekkel való együttműködésre törekvést. Ahogy Féja Géza a Márciusi Fiatalok programjaként 1932-ben megfogalmazta: „Közös nagy hazánk a Duna-völgye és testvéreink a népei, minden pillanatnyilag ellenünk irányuló gyűlölet ellenére is. Ezt az ősi elsikkasztott testvériséget akarjuk fölbreszteni és kulturális közeledés útján ápolni.”¹

A népi-falukutató mozgalom újdonsága abban állt, hogy egyesítette a korabeli egyaránt féloldalas jobb-, és baloldal idiótáit. Azaz a nemzeti eszmények és hagyományok tisztelésének és a szerves fejlődésnek a jobboldalon hangoztatott gondolatával együtt követelte a szabadságjogok maradéktalan érvényesülését és a szociális igazságosság megteremtését. Ez utóbbi kapcsán viszont meghaladta a szélsőbal leegyszerűsítő elképzelését, amely az első helyre tett és a magántulajdon kisajátítására egyszerűsített szociális igazságosság megvalósítását eleve a szabadságjogok győzelmének is tekintette. Ezzel szemben a népiek tisztában voltak azzal, hogy a szabadságjogok érvényesülését a leegyszerűsített egyenlőségi elképzelésekhez hasonló eréllyel kell követelni és biztosítani. Szabadság és egyenlőség jelszöként szépen hangzó kettőse ugyanis a valóságban egymás ellen fordul. Ahol korlátlanul érvényesül a szabadság, ott nincs egyenlőség, ahol viszont mindenáron kikényszerítik az egyenlőséget, ott nincs szabadság. Ebből a felismerésből jött létre a harmadik út gondolata, amelynek lényege, hogy a szabadságjogok tiszteltetésével kell megvalósítani a szocialista célkitűzéseket. Ez utóbbit pedig a népiek többsége a Németh László által 1935-ben megfogalmazottak

1 Mit akarnak a Márciusi Fiatalok. Előőrs, 1932. márc. 20.

szerint értette, azaz „szocialista vagyok, de nem marxista”, mert a marxizmus a XIX. század „második felének a szocializmusa”,² vagy más szavakkal: „a szocializmus kinőtt ruhája.”³

A népiek a despotikus szocializmusokat (bolsevizmus, fasizmus, nemzetiszocializmus) a szabadságjogok semmibe vételéért, a liberális kapitalizmusokat pedig szociális érzéketlenségükért bírálták. Ugyanakkor a magyar helyzet is harmadikutas megoldást követelt. Az ellenforradalmi konzervativizmus ugyanis a nemzeti jelszavak hangoztatása mellett képtelen volt a szükséges reformok megtételére, a hagyományos bal- és szélsőbal viszont a nemzeti kérdésre nem tudott érdemi választ adni.

A népiek tehát a nemzeti és demokratikus eszmények együttes képviselésével egy szociálisan érzékeny nemzeti demokrata irányzatot hoztak létre, s ez különböztette meg őket a radikális demokrata urbánusoktól. (A félrevezető jelzőkkel népi-urbánus vitának nevezett ellentét lényege érthetőbbé válna, ha a két tábor az általuk képviselt irányzatoknak megfelelően neveznénk el, azaz a népieket nemzeti demokrataknak, az urbánusokat pedig radikális demokrataknak. S ha meg tudtuk állapítani, hogy miben különböztek egymástól, a köztük folyt vitát is megtisztíthatjuk a rágalmozó félremagyarázásoktól.)

A budapesti kommunista egyetemi hallgatók, akik Donáth Ferencet, a KMP egyik újjászervezőjét tekintették a vezetőjüknek, 1936 őszén benyomultak a Pázmány Péter Tudományegyetem által fenntartott, de szinte kihalt Egyetemi Körbe, hogy politikai céljaiknak legális keretet biztosítsanak. Donáth révén ismerték meg a vele jó barátságban lévő Kovács Imre közgazdász hallgatót, aki szintén a Kör tagja lett, több nem kommunista egyetemi hallgatóval együtt. 1936 őszétől tehát pezsgő élet kezdődött az Egyetemi Körben, ahová meghívták előadóknak többek közt Illyés Gyulát, Féja Gézát, Kovács Imrét és Erdei Ferencet. Illyés akkor megjelent Petőfi könyve kapcsán 1848. március 15-éről is beszélt, s a Kör kommunista tagjai ráeszméltek, hogy 1848 öröksége részükről is vállalható.

Illyés előadása már a második meglepetés volt a számukra. Az első még az ősz elején érte őket, ami-

kor a július 14-i francia nemzeti ünnepről beszámoló újságokban azt látták, hogy a Léon Blum vezette népfrontkormányt alkotó pártok vezetői, köztük a kommunistákkal, nemzeti színű szalagokkal átkötve álltak a díszemelőnyen. S e két meghökkentő élmény annak a kommunista felfogásuknak ellentmondó következtetésnek a levonására készítette őket, hogy vállalhatják a nemzeti jelképek használatát, sőt a nemzeti múltra való elismerő hivatkozást is. S ez akkor nem is volt jelentéktelen döntés. Gondoljunk csak arra, hogy még a Magyar Történelmi Emlékbizottság 1942. március 15-én, a Petőfi-szobornál rendezett tüntetésen is voltak, akik rászóltak a munkásmozgalomból ismert társaikra, hogy azok miért tüzték ki a nemzeti kokárdát.

1936-37 fordulóján a népi-falukutató írók is úgy gondolták, hogy társadalmi-politikai elképzeléseikkel és követeléseikkel a nyilvánosság elé kellene lépni. Ez az elképzelés találkozott az Egyetemi Kör kommunista és más rendszerkritikus fiataljainak a terveivel, akik egy érdemleges ellenzéki megnyilatkozás lehetőségét keresték. S amikor ráleltek arra a már évek óta feledésbe merült szokásra, hogy az Egyetemi Kör március 15-én megemlékezéseket szokott rendezni a Múzeum-kertben, kézenfekvővé vált a megoldás.

Miután az Egyetemi Kör fiataljai 1937 elejétől rendszeresen látogatták a népi írók szerda esténkénti összejöveteleit a Centrál kávéházban, kialakult a személyes ismeretség is a két társaság között. E szerda esti összejövetelek állandó résztvevője volt Féja Géza és Kovács Imre. Gyakran ott volt Illyés Gyula, Kodolányi János, Sárközi György, Szabó Lőrinc, Tamási Áron, de több alkalommal rész vett e beszélgetésekben Darvas József, Jankovits Ferenc, Nagy Lajos, Szabó Zoltán és Zilahy Lajos is.

Donáth Ferenc révén ismerkedtek meg Veres Péterrel, aki – Kovács Imréhez hasonlóan – kapcsolatban állt a debreceni egyetem baloldali és kommunista hallgatóival. Veres személyét a kommunista egyetemisták azért tartották fontosnak, mert az író – gyakran hangoztatott marxista meggyőződése miatt – számukra alkalmasnak látszott arra, hogy rajta keresztül hatással lehetnek a politikai felfogásukban tőlük különböző egyetemista társaikra és a népi írókra. Az újhítek kizárólagos igazságtudatával úgy gondolták, hogy a tévelygőket, köztük a Németh László-féléket fel kell világosítani az igazságról.

2 Németh L.: Töredékek a reformból. In: A minőség forradalma. Bp. 1992. I. 666.

3 Németh L.: Marxizmus és szocializmus. Id. h. 561.

Miután a népi írókkal – főként Kovács Imrével – folytatott beszélgetések alapján úgy látták, hogy az írók hajlandóak lesznek egy ünnepélyes kiállításra, hozzáfogtak az előkészületekhez. Legnagyobb gondot a meghirdetni szándékozott program megfogalmazása okozta. A Kovács Imrével folytatott hosszas beszélgetések és viták során kialakult a 12 pont tervezete, ami végül Kovács és Donáth megfogalmazásában készült el, miután az együttműködés érdekében Donáth jelentős engedelményeket tett, például a sokat emlegetett 12. pont esetében. E követelések megegyeztek a korabeli ellenzéki erők által legfontosabbnak tartottakkal, azaz szorgalmazták az ország demokratikus átalakítását, a szabadságjogok érvényesülését, majd rátértek a földosztás, a progresszív adórendszer, a maximális munkaidő, a minimális munkabér és a dolgozók szervezkedési szabadságának kérdésére. Végül magyar revíziót követeltek, de a Duna-völgyi népek együttműködésével, akiknek közös érdeke a pánszláv és pángermán imperialista törekvésekkel szembeni fellépés. Ez utóbbi megfogalmazás kapcsán az volt a kommunisták véleménye, hogy ezt a vitatható kitélt az együttműködés érdekében azért lehetett elfogadni, mert a pánszláv veszély már régen nem létezik, a náci veszélyre viszont utalni kellett. A többség azonban szó szerint értette a két létező veszélyre való figyelmeztetést.

Jellemző, hogy amikor Kovács Imre a Híd című lapban ismételtlen figyelmeztetett a pánszláv és pángermán veszélyre, Donáth Ferenc tiltakozott emiatt, mondván: „Nem kell a Harmadik Birodalom mellé állítani a Szovjetuniót. Moszkva céljai mások, mint Berliné.”⁴

4 Kovács Imre: A Márciusi Front. New Brunswick, 1980. 55.

5 Donáth Ferenc: A Márciusi Fronttól Monorig. Bp. 1992. 53.

Miután megállapodtak a 12 pont szövegében, Kovács Imre és az Egyetemi Kör néhány tagja felkereste Sárközi Györgyöt, aki megelőzve ki nem mondott kérésüket azt javasolta, hogy célszerű lenne az írókat bevonni a tervezett március 15-i megmozdulásba. Így abban állapodtak meg, hogy a következő Centrál szerdán megjelenik az Egyetemi Kör küldöttsége, ahol Sárközi ismerteti terveiket és felkérésüket. A megbeszélésen résztvevő írók egyet-

értettek az ünnepség céljával, a bemutatott 12 ponttal, s elfogadták a javasolt Márciusi Front elnevezést is.

Ezt követően Kovács Imre és Sárközi György megnyerték a korszak egyik legnépszerűbb íróját, a népiekhez több szálon is kötődő Zilahy Lajost, hogy tartson beszédet a Nemzeti Múzeum előtt rendezendő ünnepélyen. Ugyancsak

elfogadta felkérésüket Féja Géza is. Illyés Gyula szintén egyetértett az ünnepel és céljával, de a nyilvános szereplésektől való közismert irtózása miatt kérte az őt kapacitálókat, hogy tekintsenek el hatástalan szónoklatától. Így alakult ki az ünnepség műsora: Zilahy és Féja beszédet mondanak, Kovács Imre pedig felolvassa a 12 pontot.

Időközben az Egyetemi Kör vezetői – régi hagyományaik felújítására hivatkozva – megszerezték a rendőrségi engedélyt is a Múzeum-kertben március 15-én délután tartandó ünnepélyükre. Az eseményre plakátokon hívták az érdeklődő közönséget, továbbá szórólapokat nyomtattak, s ezek egyike a 12 pontot tartalmazta. Ez volt a népiek első megfogalmazott programja, mely a demokratikus szabadságjogok, a szociális igazságosság és a nemzeti gondolat hármasságát tartalmazta, s amelyet minden szociálisan érzékeny nemzeti demokrata elfogadhatott. Jellemző, hogy Donáth Ferenc az 1970-es években írt visszaemlékezésében azt emelte ki, hogy „Ez a program egyszerre volt következetesen demokratikus és magyar.”⁵

Madarász Viktor: Kuruc és labanc, 1855, MNG